

מעלין בקדש ואין מורידין

את מחתות החטאים האלה בנפשתם ועשו אתם רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל: (במדבר יז, ג)

הגמ' (מנחות צט, א) לומדת מכאן את הכלל של מעלין בקודש ולא מורידין. וז"ל הגמ' ומנלן דמעלין, אמר רבי אחא בר יעקב דאמר קרא את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקעי פחים צפוי למזבח כי הקריבם לפני ה' ויקדשו ויהיו לאות לבני ישראל, בתחילה תשמישי מזבח ועכשיו גופו של מזבח.

דאורייתא או דרבנן

ולענין אי מעלין בקודש הוי דינא דאורייתא או אינו אלא מדרבנן, הפרמ"ג נקט שהוא מדרבנן. אך בפני יהושע ריש פרק בני העיר סובר שהוא מדאורייתא. ובספר ארעא דרבנן (כלל שפ"ה) כתב שמפורש במנחות דהוי דאורייתא ויליף לה מקראי, אולם גבי מעשה דר"ג וראב"ע (ברכות כח, א) דקאמר ניעבריה וגמירי מעלין בקודש ואין מורידין, דהוי לענין שררה לא הוי אלא מדרבנן ולהכי קאמר גמירי. וע' בפירוש רש"י והר"ן (שבת כא, ב) שכתב מעלין בקודש ואין מורידין, מקראי נפקא לן במנחות (צט, א), משמע דהוי דרשא גמורה מן התורה.

ובשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סימן עז) כתב וז"ל והנה כל האיסור דהורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה, אין לו שורש בתורה, רק מקרא דכתיב לא תעשון כן לה' אלקיכם, שכל דהוי דרך בזיון הוי בכלל לאו זה. וכבר תמהו עליו שנתעלם ממנו הגמ' במנחות.

תשמישי קדושה או תשמישי מצוה

נחלקו הפוסקים האם בתשמישי מצוה איתא להאי כללא דמעלין בקודש ולא מורידין. עי' פרמ"ג (משבצ"ז סוף סי' קנג) דיש הבדל בין תשמישי קדושה לתשמישי מצוה, תשמישי מצוה נזקין לאחר מצוותן (כדאיתא בשו"ע או"ח סי' כא), ותשמישי קדושה צריכין גניזה במקום המשומר. עוד חילוק יש לענין הא דאין מורידין מחמורה לקלה, דהוא דוקא בקדושה אבל במצוה מורידין. והביא כן בשם הש"ך (יור"ד רנט, יא) בשם המרדכי. ועי"ש בש"ך על הא דאיתא בשו"ע (שם סעי' ג) ישראל שהתנדב נר או מנורה לביהכ"נ, אם נשתקע שם בעליה מעליה שאינה נקראת על שמו, יכולים הצבור לשנותה אפילו לדבר הרשות, ואם לא נשתקע שם בעליה מעליה, אין יכולים לשנותו לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יכולים לשנותו. וכתב הש"ך בשם המרדכי בשם מהר"ם שאפילו לדבר מצוה דפחותה מיניה, דדוקא גבי תשמיש קדושה אמרינן מעלין בקודש ולא מורידין, ולא לגבי תשמישי מצוה. אבל מביא שהדרכי משה כתב על זה שהרא"ש חולק, דהא כתב שאסור לשנות מעות ת"ת לצורך ביהכ"נ, וכ"כ מהרי"ק בשורש קכ"ח בשם הרשב"א. אבל כתב הש"ך שמהרי"ק שם כתב שלא יוכל שום פוסק לחלוק על זה שכתב המרדכי, ואע"ג שנשאל הרשב"א אם מעות של צדקה מותר לשנות לביהכ"נ והשיב שמותר לשנות לעילוי כגון לבנות בית הכנסת או לקנות ספר תורה, משמע דוקא לעילוי, וכן בטור כתב "אבל לא מת"ת לצורך ביהכ"נ", התם בדלא ספקי אנשי הקהל לתרווייהו, ואם יתנו המעות לצורך ביהכ"נ יתבטל ת"ת, אבל היכא שאין המצוה האחרת בטל פשוט שהוא מותר לכו"ע. וכן בפרישה העתיק דברי המרדכי אדברי הטור משמע דלא פליגי.

ביהכ"נ - תשמישי מצוה או קדושה

אבל כתב הפרמ"ג דלכאורה במחלוקת היא שנויה, דלהר"ן ר"פ בני העיר כתב דביהכ"נ קדושה יש בה, וא"כ מהא דאמרו ביהכ"נ יקחו תיבה ואסור להוריד י"ל דאין זה אלא בקדושה הא במצוה מורידין, אבל לשיטת הרמב"ם דביהכ"נ אינו אלא תשמישי מצוה, ואפ"ה אמרו ביהכ"נ יקחו תיבה ואסור להוריד, מוכח שאפילו במצוה אין מורידין.

שיטת הרמב"ן

דהנה הרמב"ן דן שם לומר שמזה שלומדים במשנה שבית הכנסת לוקחין בדמיו תיבה, משמע שיש קדושה בבית

הכנסת, וכדאמרינן בגמ' (כו, ב) אוגורה ומשכונה אסור, מאי טעמא בקדושתיה קיימי, ואמרינן נמי אמאי תיפקע קדושתה, א"כ הקשה הרמב"ן האיך נמכר והלא דבר הראוי לגופו במוקדשין אינו נפדה. עוד הקשה הרמב"ן, כי מכרו שבעה טובי בני העיר במעמד אנשי העיר, היכי שרו דמייהו למשתא בהו שכרא והלא נתפסין בקדושתה. וכן הא דאמרינן במתנה אי לאו דהוה להו הנאה מיניה לא יהבי ליה מתנה והויה להו כזביני, ואמאי תפקע הקדושה בזו, והא ההיא הנאה כבר אכלוה וליתא בעולם להחל עליה קדושה. ועוד שלא מצינו בגמרא שבית הכנסת נפקע מקדושתו על דרך פדיון וחלול, אלא במכירה ושינוי רשות.

מכח כל הנ"ל מחדש הרמב"ן דבית הכנסת **עשו אותו** כתשמישי מצוה, כלולב וסוכה, והן עצמן אף על פי שנזרקין לאחר זמן, בזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד, כדאמרינן התם (שבת כב, א) אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה, והוינן בה וכי נר קדושה יש בו ומסקנא דאסור, והתם נמי אמרינן דנויי סוכה אסור להסתפק מהן כל שבעה, ואבא דכלהו דם כדאיתא בפרק במה מדליקין, לפיכך בית הכנסת כל זמן שבני העיר רוצין בו ומצותן עליו נוהגין בו קדושה ואפילו בחרבנו, שהרי עדיין לא עבר זמן מצותו וראוי לשפץ אותו ולבנותו, אבל אם נמלכו למכרו כבר עבר זמן מצותו כסוכה לאחר שבעה ונפקעה קדושה דמצוה מיניה.

אבל הר"ן על הרי"ף (שם) מפקפק בדבריו, דאי משום בזוי מצוה, בדמים שקיבל עבור מכירת ביהכ"נ שלא היו של מצוה מעולם, מאי בזוי מצוה איכא, עוד הק' קושיא עצומה, דאי משום בזוי מצוה בלחוד למה צריכין להעלות הדמים לקדושה יותר גבוהה, די בזה שיקנה דבר שהוא באותו רמה של קדושה, דהא קי"ל (שבת כב, א) מדליקין מנר לנר. לפיכך ס"ל להר"ן דביהכ"נ ודכוותיה כיון שעיקרו עשוי לומר בו דבר שבקדושה, **הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם**, ואפילו התנו עליו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר אי אפשר שתפקע קדושתו בכדי, מפני כבוד הקדושה שיש בו. מיהו לאחר שהטילו קדושתו על הדמים, קדושת דמים קלישא מקדושת ביהכ"נ, לפי שדמים אלו לא עמדו מעולם לדבר שבקדושה, ועוד דהויה לה קדושה שניה וקלישא מקדושה ראשונה, הלכך בין שמכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר או שלא במעמד אנשי העיר לעולם דמים נתפסים בקדושת בית הכנסת, אלא דשבעה טובי העיר לחודיהו לא מצי לאפקועיה ההיא קדושת דמים אף על גב דאי קלישא, אבל במעמד אנשי העיר יכולין להפקיע לקדושת ביהכ"נ בכדי.

שינוי לאותו דרגא

כתוב בשו"ע (או"ח קנג, ד) אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה, יש אוסרים ויש מתירים.

ויש להעיר בזה, ממתני' במגילה, ריש פרק בני העיר, דשנינו התם, "בני העיר שמכרו רחובה של עיר לוקחין בדמיו בית הכנסת, ביהכ"נ לוקחין תיבה, תיבה לוקחין מטפחות ... אבל אם מכרו תורה לא יקחו ספרים, ספרים לא יקחו מטפחות, מטפחות לא יקחו תיבה וכו', והיינו דברישא למדנו הדין דמעלין בקדש, ובסיפא הדין דאין מורדין. ורש"י הביא לדברי התוספתא, מעלין בקדש דכתיב ויקם משה את המשכן, בצלאל עשה ומשה שהיה גדול ממנו הקימו. ולא מורדין דכתיב את מחותות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם ריקועי פחים צפוי למזבח וכו', הרי דדינא דמעלין בקדש ודינא שאין מורדין נלמדין משני מקומות נפרדים, וא"כ משמע שבאמת שתי הלכות חלוקות הן. א"כ גם לשנות לקדושה כיוצא בה אין משנין, דנהי דאין בזה משום אין מורדין, דאין בזה הורדה בקדושה, אך עכ"פ הא איכא הלכה מיוחדת דמעלין דייקא. (עי' בר"ן שם)

והנה הגמ' (מגילה כז, א) מסופק האם מותר למכור ספר תורה ישן ליקח בו חדש, "כיון דלא מעלי ליה אסור", או דלמא "כיון דליכא לעלוויי עילוויי אחרינא שפיר דמי", משמע שאם יש עילוויי אחרינא בוודאי שאסור. שוב מצאתי שכן הק' בב"י אלא שמביא בשם מהר"י אבוהב שמדייק בדברי הטור שכתב "אבל איפכא להורידין

מקדושתן לא", משמע דלא קפדינן אלא שלא יורידם מקדושתן, אבל לקנות כיוצא בהם שרי, וכן מצא כתוב בשם ה"ר יונה, וצ"ע.

מכירת ספרים

כתב המשנ"ב (שם ס"ק יא) שלכו"ע לכתחלה בודאי אסור למכור שום דבר קדושה כדי ליקח כיוצא בה, ואפילו

היכא דליכא למיחש לפשיעותא כגון שהדבר קדושה אחרת מזומן לפנינו ואינו חסר אלא נתינת מעות. ואם חזי ביה תיוהא (דבר רעוע) או שהיה קטן מהכיל לכו"ע מותר אפילו לכתחלה למכרו כדי ליקח אחר.

כתב הט"ז בזמנינו אנו רואין הרבה מוכרים ספרים ולוקחין אחרים בדמיהם, נראה דעכשיו מתחלה כשקונה הספר היה דעתו לכך שיהיה לו כל זמן שיצטרך לו, ובאם יזדמן לו יותר יפה ימכור זה ויקח היפה, ואף שלא התנה בפירוש. והא"ר כתב דטעם המנהג הוא משום דסומכין על מה שכתוב בסעיף י דיחיד על ס"ת שלו מותר למכור, אבל הספר של צבור ה"נ דאסור. אבל לפי"ז יהיה אסור לביהכ"נ למכור ספרים.

ועי' במשנ"ב (שם ס"ק ס) בשם הע"ת דאף לפי הדעה שיחיד מותר למכור ס"ת, ואין הדמים נתפסין בקדושה, מ"מ לכו"ע אין רואה סימן ברכה בדמים אלו.

ובשו"ת אגרי"מ (יו"ד ח"א סימן קסג) כתב כדבר פשוט לענין ספרים שאף שכתב הרא"ש שלא ימכרם אלא ללמוד תורה ולישא אשה, ודאי הוא רק כשיוצא בהן המצוה אבל כשיש לו הרבה רשאי למכור.

וראיתי בשם ספר פלא יועץ שלא ימכור שום ספר שיש לו בבית ואפילו אם יש לו הרבה כמותו, שכן בספר חסידים הביא מעשה באחד שהיה לו ספר הזוהר מיותר ומכרו וקראוהו בחלום בהמ"ה ר"ת ביערתי הקודש מן הבית.

היכא שאינו ראוי לקדושה חמורה

והנהגה בהאי ענינא חידש הט"ז חידוש נפלא (סי' קנד סק"ז), וז"ל ולולי דמסתפינא אמינא מלתא חדתא, דהא דאמרינן בהנך מילי דאסור לעשות מקדושה גדולה קדושה קלה, היינו כל זמן שראויה לקדושה גדולה, אבל אם אינה ראויה לזה רק לקלה, טפי עדיף שיעשו בה לכל הפחות קדושה קלה, ממה שתהיה פנויה ותגנוז. וראיה ממטפחות ס"ת שבלה, שעושין ממנה תכריכין למת, כמבואר שם (סעיף ד) וזו היא גניזתה. והא דאי שבהיותה קיים אסור לעשות כן, אלא ע"כ כיון שטעון גניזה שפיר ה"ל גניזתה, ה"נ הוה עדיף טפי לעשות בה תשמיש קדושה להחזיק בה ספרים, ממה שתהיה פנויה לגמרי בלי קדושה כלל.

בגדי כה"ג אחר יוה"כ

בספר בכור שור (מגילה כו, א) הקשה על הט"ז מהא דתנינא ביומא (יב, ב) על בשרו מה ת"ל ילבש כו', רבי דוסא אומר להביא בגדי כהן גדול ביוה"כ שהן כשרים לכהן הדיוט, רבי אומר שתי תשובות בדבר חדא כו', ועוד בגדים שנשתמשה בהן קדושה חמורה תשמש בהן קדושה קלה, ולפי הט"ז דהיכא שאינם ראויים עוד לתשמישם, עדיף טפי לעשות בהם תשמיש אחר, מאי פריך רבי לרבי דוסא, הא רבי דוסא ס"ל דאינו ראוי עוד ליוה"כ אחר מקרא ד"והניחם שם" - שלא ישתמש בהן יוה"כ אחר, א"כ יהא רשאי מה"ט להשתמש בהן כהן הדיוט לקדושה קלה.

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה, ח"ב סי' נא) כתב ליישב בזה, דדוקא אם אינם ראויין לקדושה חמורה כגון שבלו, בזה חידש הט"ז לומר דמוטב להשתמש בהן קדושה קלה ועדיף מגניזה, אבל בגדי כהן גדול דיוה"כ באמת הם עדיין ראויין לכה"ג ביוה"כ אחר, רק דהתורה אמרה שלא ישתמש בהם עוד וטעונים גניזה, בזה ודאי אית לן למימר דאיך נתיר להדיוט להשתמש בהם, דהרי אכתי מצד עצמם ראויין הם לכה"ג, וכל שאתה אומר שישתמש בהם כהן הדיוט הרי אתה פוגם בכבוד הכה"ג.

אירע פסול לכה"ג

עוד הקשו האחרונים על דברי הט"ז ממה דאיתא ביומא (שם), ת"ר אירע בו פסול בכה"ג ביוה"כ ומינו אחר תחתיו, ראשון חוזר לעבודתו שני כו' אינו ראוי לא לכה"ג ולא לכהן הדיוט, ומפרשין דלכה"ג טעמא משום איבה, ולכהן הדיוט משום מעלין בקדש ולא מורידין.

ולפי חידושו של הט"ז, מה שייך בזה טעמא דמעלין בקדש ואין מורידין הלא כה"ג שנפסל אינו ראוי לקדושה החמורה ובכי האי גוונא סבר הט"ז דמורידין אותו לקדושה קלה. ולפי סברת השואל ומשיב יש ליישב שכאן מצד עצמו ראוי הוא לקדושה החמורה, רק דמשום איבה לא יהבינן ליה להיות כה"ג.

ס"ת שבלה

עוד הקשו האחרונים, אדברי הט"ז, מהא דאמרו במנחות (לב, א) דספר תורה שבלה ותפילין שבלו אסור לעשות מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה, דלפי הט"ז אמאי יפסלו ממזוזה, הלא כיון שבלו מוטב שישתמשו בהם לכה"פ למזוזה מאשר שיגנזו. ויעויין בשו"מ הנ"ל, מה שכתב ליישב בזה.

הבדל בין תשמיש קדושה לגוף קדושה

בשדי חמד (במערכת המ"ם כלל קצד) הביא מספר שבילי דוד דכל מה שהתיר הט"ז הוא בתשמישי קדושה, אך בגוף הקדושה לא התיר להוריד דבר מקדושתו, וכ"כ נמי בספר תשובה מאהבה (סי' ט). ולפי"ז מיושב הקושיא מס"ת שבלה ותפילין שבלו שאסור לעשות מהן מזוזה, דהתם הוי גוף קדושה ולא תשמישי קדושה.

קדושת כהונה

ולפי"ז יתיישב נמי ההיא דיומא (יב, ב) גבי אירע בו פסול ומינו אחר תחתיו, שאמרו ראשון חוזר לעבודתו ושני אינו ראוי לא לכה"ג ולא לכה"ד, דנראה דקדושת כהונה נחשבת כגוף קדושה ולא רק כתשמישי קדושה, וממילא אתי שפיר מה דשני אינו חוזר לעבודתו, ולא קשה מידי על הט"ז, דהא גבי קדושה עצמה לא איירי כלל.

ולאחר העיון מצאתי כיסוד הזה במשך חכמה (במדבר ג, מה) שכתב לחלק בין כהנים ולויים, דכהן נחשב כגוף קדושה ואילו לוי אינו אלא כתשמישי קדושה, שהרי כל ענינו של לוי הוא ללוות ולשמש את הכהן. ומה"ט כתב לבאר להא דרק גבי כהנים מצאנו פסול חלל ולא בלויים, דרק גבי קדושה עצמה שייך חילול אבל בתשמישי קדושה לא.

האם קדושת ס"ת ותפילין שוה

בשו"ת נוב"ת (סי' קעד) דן בספר תורה שבלה האם מותר לעשות ממנו תפילין, הספק הוא האם נחשב כהורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה, ורצה להוכיח מדאמרו בהקומץ (לב, א) ובשבת (עט, ב) ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה, ולא מצינו שאמרו ס"ת שבלה אין עושין ממנה תפילין, ומדלא אמר כן משמע שס"ת ותפילין כי הדדי נינהו.

לעשות מביה"מ עזרת נשים

שאלה מעניינת בנידון זה מצינו בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' י) שנשאל בקלוז (ביהכ"נ) שהיה באיזה קהילה שיש על גבה עלייה, אשר בימים הקדמונים בעת שהיו מרביצי תורה בקלוז הנ"ל, היתה העלייה קבועה ללומדי תורה ללמוד שם, אך מאז ועד עתה עומדת סגורה ומונחים שם ספרים ישנים, ועולים שמה לקרות בתורה בימים נוראים ורגלים, ועכשיו רוצים הבעלי בתים לעשות מהעלייה הנ"ל עזרת נשים, ולפתוח חלונות מהעלייה לתוך הקלוז, ונסתפקו האם מותר לעשות כן, דהא הוי הורדה מקדושה, כיון שהיה שם בית המדרש קבוע, ואסור לעשות מביה"מ דביהכ"נ ומכש"כ ביהכ"נ של נשים, שהרי כבר פסק בחכמת אדם (כלל פו, אות טו) שעזרת נשים אין בו קדושה כלל. ובדברי תשובת המהר"מ לובלין (סוף סי' נט) מבואר עכ"פ, דקדושתה פחותה מעזרת גברים. שכ' וז"ל לרווחא דמלתא אני אומר, שכשימכרו מקום ביהכ"נ ליחידים, שיבנו עליו בתים ויחלקו אותן, באופן שאותו מקום שעמד עליו ביהכ"נ דאנשים, שהוא עיקר הקדושה, ישאר פנוי מבלי

בנין. הרי דס"ל בפשיטות דעיקר הקדושה הוא מקום ביהכ"נ של אנשים ולא של נשים, וא"כ הא ודאי הוי הורדה.

והעיר המהרש"ם מדברי הט"ז הנ"ל, דהיכא דלא חזי לקדושתו החמורה מותר להורידו לקדושה קלה. אך כתב שזה אינו דומה לנידון זה, שהרי כאן הבית שבהעלייה ראוי ללמוד בו, ומה שבעונותינו הרבים אין דורש ואין מבקש לה, אינו גורע מכך שעצם הבית ללימוד הוא עומד, ובכה"ג י"ל שגם הט"ז יודה דאכתי שייך בו איסור להורידו מקדושתו. וזה כעין סברת השואל ומשיב שכל שהדבר בעצמו ראוי לקדושה החמורה, רק שהתורה אסרה זאת בזה לא התיר הט"ז, אכן כאן עדיף טפי, שהרי הוא ראוי ממש לקדושה החמורה רק שאין דורש ומבקש לה ודו"ק.

עוד הביא דברי המבי"ט (ח"ג סי' קמג), הובאו דבריו במג"א (סי' קנג סקי"ב), שאם אין מתפללין בבית כנסת גם בשל כרכים יכולים למכור. וא"כ היה אפשר לומר דה"ה בנידון דידן, יהא מותר להוריד העלייה ולהפכה לעזרת נשים.

אך דחה זאת, דהא מבואר בדברי השואל שבימים נוראים ורגלים עולים שם לקרות בתורה, וא"כ אכתי קדושתן קיימת, וא"כ ע"כ דגבי רחובה של עיר שלפעמים מתפללים בה קיי"ל דאין בהן קדושה, י"ל דדווקא ברחובה של עיר, דמעולם לא התפללו שם בקביעות לא ירדה לה קדושה, אבל כאן הרי מאז ומקדם ישבו שם בקביעות להרביץ תורה, וא"כ בזה יש לנו לומר, שאע"פ שעכשיו קוראים בתורה רק ברגלים שאין זה נחשב קביעות, מ"מ הקדושה לא פקעה ונמשכת גם ע"י לימוד ארעי, וכדהביאו כה"ג בתוס' ב"ב (נ, ב) ע"ש ואכמ"ל.

רצועת תפילין שנפסק

והנה נראה שבעיקר חידושו של הט"ז חולק עליו המג"א (סי' מב, סק"ג), דכתב דאם נפסקה הרצועה של תפילין של יד סמוך לקשר, צ"ע אם מותר להפוך ראש האחר למעלה ולעשות בו קשר של יד והחתיכה שהיה בו הקשר יקשור למטה פי' במקום שכורך באצבעות, כמ"ש סו"ס לג, או נימא דמורידו מקדושתו כיון שעד עתה היה בו הקשר והיו"ד, ועתה יעשה בו כריכת האצבעות לחוד. ומדבריו אלו משמע דחלק על עצם חידוש הט"ז, דהרי לפי הט"ז, בכזה אופן פשיטא שיהא ראשי להפכו, דאל"כ הרי הוא טעון גניזה, דאין לו כל שימוש אחר, וכל כה"ג עדיף להשתמש בו לקדושה קלה מאשר לגונזו וכמשנ"ת.

אבני יעקב

אמנם יש לדון בעיקר דברי המג"א, שהא"ר בשם זקנו הגאון מהר"ש חלק עליו וסבר דרשאי שפיר להפוך את הרצועה. ומביא ראיה מהא דכתיב אצל יעקב "ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו", ואמרו במדרש שהיו האבנים מריבים, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת כו', ונעשו כולם אבן אחת. וקשה דעדיין קנאתם בעינה עומדת, דעדיין תלוי באיזה צד של האבן מונחת ראשו, שהצד הרחוקה מראשו תקנא. אלא ע"כ צ"ל דכיון דנעשה אבן אחת כבר ליכא קפידא באיזה צד מונחת ראשו, דעד כמה דאבן אחת היא ליכא קנאה לצד שכנגד, שעכ"פ ראשו מונחת על אבן זו ומתיחסת לכל האבן בשוה. וא"כ ה"נ מאחר שרצועה אחת היא אע"פ שהיא רחוקה מהקשר והיו"ד, לית לן בה, שעכ"פ הקשר והיו"ד הויא ברצועה זו ויכול להפכה.

עטרה

עוד העיר בא"ר מדברי הלחם חמודות והשל"ה, דכתבו בטעם מה שמשימין עטרה בראש הטלית, כדי שיהיה היכר למקום המונח על הראש שלא להורידו פעם אחרת, דמעלין בקדש ואין מורידים. וכ' דלפי"ז אין להקל ברצועה של תפילין ולהפך מה שלמעלה לצד הבתים למטה עי"ש.

והנה גבי הך ראיה שהביא הא"ר בשם זקנו מאבני יעקב, כתב בשערי תשובה דאינה כ"כ ראיה, דכיון דמעשה ניסים היה שמא לא היו בדרך דביקות זה בזה, כי אם שנעשה גוש אחד כלול מכולם, ובלא"ה אין ראיה מדברי אגדה ואסמכתא בעלמא קאמר.

